



INFORME SOBRE DISCURSOS D'ODI

Autoria: Noelia Igareda González i Maria Barcons Campmajó

Universitat Autònoma de Barcelona

Març 2025

ÍNDIX

1.	Introducció	3
2.	Conceptualització i tipus de discursos d'odi	4
3.	Prevalença i estadístiques	5
3.1.	Dades oficials.....	6
3.2.	Enquestes de victimització	8
3.3.	Estudis	10
4.	Impacte social i conseqüències.....	11
5.	Marc legal i normatiu.....	15
5.1.	Delicte de discurs d'odi.....	17
5.2.	Protecció del dret a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge	19
5.3.	Dret a l'oblit	20
5.4.	Dret antidiscriminatori.....	20
5.5.	Sistemes d'auto-regulació de les xarxes socials.....	21
6.	Estratègies legals i de polítiques públiques per prevenir i combatre els discursos d'odi.....	23
7.	Bibliografia	26

1. Introducció

Aquest informe aspira a establir un estat de la qüestió sobre els discursos d'odi, des de la definició legal, les característiques, els impactes individuals i col·lectius que té i les principals eines legals per fer-hi front.

El discurs d'odi fa referència a qualsevol tipus d'expressió, ja sigui verbal, escrita o visual, que inciti, promogui o justifiqui la violència, la discriminació o l'hostilitat contra un individu o grup en funció de característiques com la raça, ètnia, religió, sexe, gènere, orientació sexual, discapacitat o una altra condició protegida.

Els discursos d'odi estan a molts països tipificats com una forma de delictes d'odi, i a més del càstig penal també es regula com un límit del dret a la llibertat d'expressió a través d'instruments legals civils i/o administratius.

L'origen de la sanció legal necessita una contextualització històrica. Sobretot a Europa sorgeix com una preocupació després dels terribles crims comesos a l'Alemanya nazi, on els discursos d'odi contra la població jueva i altres col·lectius van ser el caldo de cultiu que va permetre moltes vegades la comissió de violacions gravíssimes dels drets humans.

Des de la generalització en l'accés i l'ús d'internet i les xarxes socials, els discursos d'odi han patit un augment exponencial, i també tenen unes característiques a l'entorn digital, que els converteixen en una amenaça molt més greu per a les víctimes. Com s'assenyala més endavant, el context digital afavoreix l'anonimat d'aquests atacs, la viralitat i la seva permanència, cosa que incrementa el dany a les víctimes dels discursos d'odi.

Els discursos d'odi poden constituir veritables violacions de drets fonamentals constitucionalment protegits com el dret a la igualtat (article 14 de la Constitució espanyola – en endavant CE), el dret a la integritat física i moral (article 15 CE) o el dret a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge (article 18 CE).

A més, les conseqüències dels discursos d'odi poden constituir un límit o una afectació important a altres drets fonamentals de participació a l'espai polític, com ara el dret al sufragi passiu (article 23 CE) o a la llibertat de moviments (article 19 CE). Moltes de les víctimes de les diferents formes de discursos d'odi restringeixen els seus moviments, s'apaguen digitalment, desapareixen o limiten la participació política per no exposar-se a més atacs a través de les xarxes socials.

Davant d'aquests drets fonamentals atacats directament o indirectament, s'esgrimeixen altres drets fonamentals en joc, que es veurien seriosament perjudicats si els nostres ordenaments jurídics adoptessin sancions o límits (de tipus penal, civil o administratiu) contra els discursos d'odi. Entre aquests destaca el dret a la llibertat d'expressió (article 20.1.a) CE), el dret a la llibertat de comunicació (article 20.1.d) CE) i el dret a la llibertat ideològica (article 16 CE).

La llibertat d'expressió constitueix un dels pilars de l'Estat democràtic. Els possibles abusos al dret a la llibertat d'expressió, i el deure de l'Estat de regular el seu exercici per garantir una igualtat dels individus, ja han estat abordats abastament per diferents pensadors/es i poders públics. Aquesta necessitat d'establir de vegades un límit a la llibertat d'expressió queda reflectida a la “paradoxa de la tolerància” presentada per Popper (1994): si tolerem il·limitadament els/les intolerants, finalment acabaran amb el sistema, i també amb la pròpia tolerància que el sistema garanteix. També s'ha subratllat la necessitat d'una intervenció estatal perquè certs discursos contraris als drets humans no acabin silenciament grups socials més desafavorits.

Tradicionalment s'han distingit dos grans models de reconeixement de la llibertat d'expressió;

- a) El model nord-americà, on la llibertat d'expressió es concep com una llibertat negativa que exigeix de l'Estat una posició de no ingerència, que sigui neutral. Està relacionat amb el rol mínim de l'Estat i una cultura més individualista.
- b) El model europeu, on la llibertat d'expressió es concep com una llibertat positiva en el marc d'una democràcia militant. Aquí l'Estat és el garant del debat públic, que el pot portar a expulsar certs tipus de discursos del lliure mercat de les idees. Està vinculat a la dignitat humana, i a una cultura més comunitarista.

2. Conceptualització i tipus de discursos d'odi

La Recomanació núm. 97 (20) del Comitè de Ministres del Consell d'Europa sobre el Discurs d'Odi, va proporcionar una definició que ha estat utilitzada pel Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) des del 1999 com *“Totes les formes d'expressió que difonguin, incitin, promoguin o justifiquin l'odi racial, la xenofòbia, l'antisemitisme o altres formes d'odi basades en la intolerància incloent la intolerància expressada pel nacionalisme agressiu i l'etnocentrisme, la discriminació i la hostilitat contra les minories, els/les migrants i les persones d'origen immigrant”*

Posteriorment, i en el marc de la Unió Europea, la Decisió Marc 2008/913/JAI relativa a la lluita contra determinades formes i manifestacions del racisme i la xenofòbia mitjançant el Dret penal, a l'art. 1.1.a) defineix discursos d'odi com *“la incitació pública a la violència o a l'odi dirigits contra un grup de persones o un membre de tal grup, definit en relació amb la raça, el color, la religió, l'ascendència o l'origen nacional o ètnic”*.

En aquesta decisió Marc inicialment els col·lectius protegits són per una raó ètnica. No hi ha referències i semblen exclosos col·lectius per raó de la seva orientació o identitat sexual, gènere, sexe, malaltia, discapacitat i altres circumstàncies. No obstant això, s'ha ampliat pel treball de la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI) del Consell d'Europa, Recomanació de Política general número 15 (8 de desembre de 2015) que ha establert tota una estratègia antidiscriminatòria i fa referència explícita a la religió, les creences, el sexe, el gènere, la identitat de gènere, l'orientació sexual, l'edat, la discapacitat i altres característiques personals.

A Espanya, la tipificació dels discursos d'odi al Codi Penal, i la seva ampliació mitjançant la Llei Orgànica 1/2015, de 30 de març, per la qual es modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal, inclou una definició de discurs d'odi a l'article 510.1.a) *“Els qui públicament fomentin, promoguin o incitin directa o indirectament a l'odi, hostilitat, discriminació o violència contra un grup, una part del mateix o contra una persona determinada per raó de la seva pertinença a aquell, per motius racistes, antisemites, antigitans o altres referents a la ideologia, religió o creences, situació familiar, la pertinença dels seus membres a una ètnia, raça o nació, el seu origen nacional, el seu sexe, orientació o identitat sexual, per raons de gènere, aporofòbia, malaltia o discapacitat”*.

3. Prevalença i estadístiques

Les fonts oficials principals sobre discursos d'odi que ens permeten obtenir dades sobre la prevalença d'aquest fenomen són les resolucions judicials, les dades policials i les diferents enquestes de victimització. L'ampli catàleg de raons d'odi que s'inclou a la definició penal del discurs d'odi fa que moltes vegades aquesta informació estigui d'una manera fragmentada.

Els delictes de discurs d'odi, igual que els delictes d'odi en general, tenen un alt índex de xifra oculta. La falta de denúncia impedeix que es puguin registrar i que es pugui aprofundir en l'estudi del fenomen. Això dificulta que es puguin dissenyar mesures de

resposta adequades i eficients o revisar les existents. Les principals causes de la infradenúncia són la por a la revictimització o a les represàlies per part dels agressors, els sentiments d'humiliació o de vergonya, la manca de coneixement sobre com denunciar un incident o el no considerar que l'incident hagi estat un delictes. Per això és imprescindible completar les dades oficials (judicials i policials) amb dades de les diferents enquestes de victimització que puguin mostrar un panorama més complert sobre el fenomen dels discursos d'odi.

Una primera observació d'aquestes dades és que el volum de resolucions judicials sobre discursos d'odi contrasta amb les dades estadístiques de naturalesa policial anuals que publiquen oficialment els/les responsables del Ministeri de l'Interior espanyol.

Les fonts oficials principals de dades relatives als delictes d'odi a Espanya ens remeten principalment a les Memòries Anuals de la Fiscalia General de l'Estat, a les Memòries anuals del Consell General del Poder Judicial i als informes d'incidents policials que recopila anualment el Ministeri de l'Interior del Govern d'Espanya.

3.1. Dades oficials

La Memòria Anual de la Fiscalia General de l'Estat del 2022 apunta a un notable descens de les diligències de recerca respecte d'anys anteriors. Sí que es constata, no obstant, un augment del nombre de sentències (152, de les quals 125 són condemnatòries). Dominen els incidents dirigits contra col·lectius ètnics com a grup majoritari seguit del d'orientació i d'identitat sexual.

La Memòria del Consell General del Poder Judicial són directament inexistents i es remet com a millor font de dades a la de la Fiscalia General de l'Estat.

No sorprèn, per tant, que la Llei 15/2022, de 12 de juliol, integral per a la igualtat de tracte i la no discriminació disposi a l'article 36 l'obligació de recollir estadístiques oficials sobre denúncies pels eixos de discriminació inclosos en aquesta llei, entre els quals s'inclou els discursos d'odi¹.

L'Informe sobre els delictes d'odi a Espanya (2023) del Ministeri de l'Interior indica entre els fets coneguts relatius als delictes d'odi que s'hagin pogut cometre a través d'Internet

¹ Article 36. Estadístiques i estudis. (...) 3. La Fiscalia General de l'Estat i el Consell General del Poder Judicial recavarán les dades de les denúncies presentades en virtut de la present llei, així com les resolucions administratives i sentències judicials.

o xarxes socials, els àmbits d'orientació sexual i identitat de gènere, ideologia i racisme/xenofòbia, com els que mostren més incidència, 32% més respecte l'anterior.

Les amenaces, injúries i promoció d'incitació pública a l'odi, es computen com els fets delictius que més es repeteixen, sent Internet (39,01%) i telefonia/comunicacions (26,91%) les xarxes socials (25,11%) i a més distància, els mitjans de comunicació social (8,97%) els mitjans més emprats.

L'Informe Anual de Monitorització del Discurs d'Odi a Xarxes Socials de 2023² és el resultat de la monitorització que es realitza des de l'any 2020 en cinc plataformes d'Internet: *Facebook*, *Instagram*, *TikTok*, *YouTube* i *X* (abans *Twitter*), i que té dos objectius principals. El primer és fer un seguiment del comportament de les plataformes d'Internet pel que fa a la moderació de continguts: si retiren o no els continguts d'odi que se'ls notifiquen, quant de temps trigen a fer-ho, quina informació ofereixen als usuaris/es respecte de les notificacions o si milloren les estratègies i eines de moderació. Tot això seguint l'estela de la col·laboració iniciada al Codi de Conducta per a la lluita contra la incitació il·legal a l'odi a Internet, signat des de l'any 2016 per la Comissió Europea amb les principals plataformes d'Internet. El segon objectiu és oferir una descripció de les principals característiques del discurs d'odi que detectem: els grups de la població desencadenen o als quals es vincula el discurs d'odi, entre d'altres. Un apunt important és que s'inclouen dimensions d'odi per raons de raça, nacionalitat, antisemitisme, antigitanisme o islamofòbia, però no altres raons d'odi incloses a la legislació europea i estatal (com per exemple per raons de sexe, gènere, orientació sexual, etc.).

Aquest informe assenyala que el 2023 es van notificar 2.655 continguts considerats d'odi racista, xenòfob, antisemita, antigità o islamòfob, que podien ser constitutius de delictes, d'infracció administrativa o que violen les normes de conducta de les plataformes d'Internet, a les cinc xarxes socials monitoritzades (*Facebook*, *YouTube*, *Instagram*, *TikTok*, *YouTube* i *X*). Les plataformes van retirar un total de 1.313 continguts, un 49,4% dels quals els van ser notificats.

L'Informe sobre Cibercriminalitat a España (2023) del Ministeri de l'Interior no recull estadístiques per delictes d'odi com un tipus de delictes cibernètics.

² "Informe Anual de Monitorització del Discurs d'Odi a Xarxes Socials" que correspon als resultats de l'any 2023, de la monitorització diària del discurs d'odi racista, xenòfob, islamòfob, antisemita i antigità que es duu a terme des de l'Observatori Espanyol del Racisme i la Xenofòbia (OBERAXE), depenent de la Secretaria d'Estat de Migracions, del Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions.

La Unitat d'Odi i Discriminació de la Fiscalia General de l'Estat únicament publica un repertori de jurisprudència de l'any 2023 sense cap dada estadística. Es basa en presentar casos jurisprudencials centrant-se en la jurisdicció penal, però incloent també la jurisdicció civil, contenciós-administratiu i el Tribunal de Justícia de la Unió Europea. En l'àmbit penal es té en compte les diferents instàncies judicials (Audiències Provincials, Tribunals Superior de Justícia de les comunitats autònomes, Tribunal Suprem, Tribunal Constitucional, Tribunal Europeu de Drets Humans) i els motius de discriminació.³

La Memòria 2024 (exercici 2023) de la Fiscalia de la Comunitat Autònoma de Catalunya aporta algunes dades sobre les sentències dictades per delictes d'odi. La Fiscalia Provincial de Barcelona informa que als Jutjats d'Instrucció han dictat 34 sentències (13 condemnatòries), els Jutjats Penal n'han dictat 27 (23 condemnatòries⁴), l'Audiència Provincial de Barcelona n'ha dictat 26 (21 condemnatòries⁵) i el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya n'ha dictat 3 (totes condemnatòries).

3.2. Enquestes de victimització

Com s'ha esmentat anteriorment, degut a les poques estadístiques oficials i la infradenúncia, cal tenir en compte les enquestes sobre delictes d'odi i discriminació.

L'Informe de l'Enquesta sobre Delictes d'Odi d'Espanya (2021)⁶ feta pel Ministeri de l'Interior del Govern d'Espanya s'ha dut a terme entre el 18 de desembre del 2020 i el 31 de març del 2021 i la mostra ha estat tota persona que s'hagués sentit víctima d'un delictes d'odi (782 participants, de les quals 437 van ser víctimes de delictes d'odi en els darrers cinc anys). L'enquesta tenia per objectiu aprofundir en el coneixement de les circumstàncies i casos que no es denuncien (desconfiança, per no revelar i donar a conèixer una situació que afecta directament la persona i el seu entorn, o per altres

³ Informe disponible a: <https://www.fiscal.es/documents/20142/e7c2b73f-946a-71a3-a87a-847acdf48141>

⁴ Els motius de discriminació de les 23 sentències condemnatòries han estat els següents: 9 per ideologia, 5 per orientació sexual, 4 per nació i origen nacional, 2 per racisme, 1 per religió, 1 per gènere i 1 per aporofòbia.

⁵ Els motius de discriminació de les 21 sentències condemnatòries han estat els següents 3 per orientació sexual, 8 per nació o origen nacional, 4 per racisme, 1 per identitat de gènere, 1 per discapacitat i 1 per ideologia

⁶ Informe disponible a: https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/servicios-al-ciudadano/Delitos-de-odio/descargas/Informe-de-la-encuesta-sobre-delitos-de-odio_2021.pdf

raons). Entre els casos denunciats, s'ha analitzat l'actuació policial realitzada i l'atenció rebuda per la víctima durant el procés d'actuació policial per poder millorar.

L'enquesta assenyala que el 49,43% de les participants tenen por de ser una possible víctima i eviten amb "habitualitat" (27%) o "sempre" (15,56%) certs llocs per no arribar a ser una possible víctima. El 41,65% de les participants (437) ha estat víctima de delictes d'odi en els darrers 5 anys més d'una vegada. El 40,05% ha rebut comentaris o gestos ofensius en més de 10 ocasions, encara que en la majoria de casos no es consideren fets greus, en no ser amenaces de caràcter violent (41,19%), ni agressions (64,07%). El 50% han rebut ofenses o amenaces per xarxes socials o internet, cosa que demostra la importància del fenomen del discurs d'odi en aquesta via de comunicació. I més d'un 70% de les enquestades han rebut en els darrers 5 anys, ja sigui una o més vegades, algun tracte discriminatori.

Els principals motius discriminatoris són: orientació sexual o identitat de gènere (35,47%); sexe/gènere (27%); ideologia (22,88%) o racisme/xenofòbia (20,14%). L'enquesta posa de manifest que ser víctima d'un delicte d'odi és un aspecte multifacètic ja que moltes persones creuen haver estat víctimes per diversos factors discriminatoris.

Els delictes són comesos principalment per dues o més persones (63,84%) i la persona agressora sol ser desconeguda (62,01%).

Un dels resultats més rellevants de l'enquesta és que el 89,24% de les enquestades no van denunciar els fets delictius, tot i haver estat víctima d'un delicte d'odi. L'Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (FRA) ha assenyalat que la infradenúncia és del 80% i exposa la necessitat d'aflorar aquesta problemàtica per tal de reduir la xifra d'infradenúncia existent.

De les participants que van denunciar (47 persones), un 55,32 %, ho va fer a la Policia Nacional i un 21,28% a Guàrdia civil, i la resta a altres Forces i Cossos de Seguretat. El 48,94% de les persones van denunciar una vegada, però un 21,28%, va denunciar dues vegades, i un 12,77% més de deu vegades.

Les raons per no denunciar (pregunta de resposta múltiple) van ser per pensar que la policia no s'ho prendria seriosament (37,95%); per desconfiança a la policia (24,62%), per creure que la policia no entendria (22,56%); por a una possible represàlia de l'autor/a (20%) o perquè no sabien que podria ser un delicte (20%).

Pel que fa a les dades d'infradenúncia, cal assenyalar el següent: les víctimes més joves o sense estudis denuncien menys; es denuncia menys quan són víctimes per ideologia; l'autora del fet delictiu és dona, company/a de feina o de classe.

Pel que fa a les enquestes que realitzen una aproximació sobre la incidència a les violències contra les dones, en l'àmbit europeu, cal mencionar l'enquesta Violència de gènere contra les dones: una enquesta a escala de la UE, realitzada per l'Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (FRA) al 2014, que va constatar que una de cada tres dones ha experimentat violència física i/o sexual des dels 15 anys i que una de cada dues dones ha enfrontat una o diverses formes d'assetjament sexual. L'estudi destaca que només el 14% de les víctimes denuncien la violència patida a la policia, a causa de factors com la por, la vergonya o la desconfiança a les autoritats. Els resultats no aportaven dades específiques sobre les violències en l'entorn digital ni dels discursos d'odi, però moltes de les amenaces podrien constituir discurs d'odi.

En l'àmbit estatal, es disposa de la Macroenquesta de violència contra la dona realitzada el 2019 per la Delegació del Govern contra la Violència de Gènere d'Espanya, on s'inclouen dades de la violència de gènere en els entorns digitals (entrevista a 10.000 dones). Aquesta enquesta constata que el 7,4 % de las dones de 16 o més anys ha rebut alguna vegada insinuacions inapropiades, humiliants, intimidatòries o ofensives a través de les xarxes socials i el 15,2 % de las dones ha experimentat assetjament reiterat per part d'una mateixa persona, percentatge que podria incloure fets de discursos i/o delictes d'odi però que no s'identifiquen ni es registren com a tals.

En l'àmbit català, l'Enquesta sobre les violències masclistes a Catalunya (2021) de la Generalitat de Catalunya, exposa que el 9,5% de les dones enquestades ha patit violència masclista en l'àmbit digital durant l'últim any i el 28% de les dones l'ha patida alguna vegada des dels 15 anys. En l'àmbit digital s'hi inclouen violències com assetjament, missatges o imatges no volgudes de caire sexual a través de xarxes socials o qualsevol mitjà digital i amenaces o insults a través de xarxes socials o mitjans digitals. Així que, com s'ha comentat anteriorment en l'enquesta estatal, els percentatges podrien incloure fets de discursos i/o delictes d'odi però que no s'identifiquen ni es registren com a tals.

3.3. Estudis

També poden servir alguns estudis empírics sobre sentències judicials que completen les dades sobre la prevalença del fenomen. Per exemple, a Gimenez-Salinas, Andrea i Landa Gorostiza, Jon-Mirena (2023) es van identificar 418 supòsits de delictes d'odi, encara que es van deixar fora de consideració 241 (58,7%) que corresponien a casos en què s'havia aplicat l'agreujant per raons de gènere.

De fet, aquests autors són crítics amb la inclusió d'aquests motius discriminatoris a la redacció de l'article 22.4 del Codi Penal després de la reforma penal del 2015 perquè pot distorsionar el mapa de col·lectius diana. La seva postura, és que cal una separació estadística entre la violència masclista per una banda, i la criminalitat d'odi (racisme, xenofòbia, homofòbia, transfòbia...) per una altra.

La resta de 177 casos es distribueixen per col·lectius: 50,9% que comprèn el grup diana ètnic en sentit ampli (raça, origen semita, pertinença a l'ètnia gitana, ètnia, origen nacional, nacionalitat, creences, religió, ideologia) davant d'un segon grup de col·lectius sexuals (orientació i identitat sexual). De tots aquests casos, els discursos d'odi representen el 79,6% davant d'un 18,6% de delictes de fets agreujats (majoritàriament lesions).

De totes aquestes dades podem obtenir algunes conclusions sobre l'abast i la prevalença dels discursos d'odi. En primer lloc, el seu augment considerable afavorit per la generalització de l'ús d'internet i les xarxes socials. En segon lloc, la infradenúncia, en existir una clara disparitat entre les dades de les enquestes de victimització, les dades policials i les dades judicials. En tercer lloc, el pes més gran que tenen els discursos d'odi per motius de sexe, gènere o orientació sexual, enfront de les reticències de la doctrina, que considera que els discursos d'odi haurien de limitar-se a raons ètniques o migratòries.

4. Impacte social i conseqüències

La dificultat afegida d'aquests discursos d'odi és que s'emeten, es reproduïxen i s'amplifiquen a través d'internet i les xarxes socials, que són entorns sense una regulació legal clara, i que s'escapa de les jurisdiccions nacionals. Les xarxes socials estan a les mans d'empreses privades, que busquen el lucre econòmic, i que no podem exigir que siguin garants dels drets fonamentals en joc.

Internet constitueix a més a més la nova àgora per excel·lència on la ciutadania s'expressa, s'informa, treballa i es relaciona. Internet i les xarxes socials s'escapen de les jurisdiccions nacionals i de les legislacions que regulen tradicionalment el dret fonamental a la llibertat d'expressió, que és el dret que cal limitar en els casos de discurs d'odi. Aquestes legislacions van ser pensades generalment per aplicar a mitjans de comunicació tradicionals de televisió i premsa escrita.

A més, els discursos d'odi en el context digital tenen unes característiques que provoquen un efecte revictimitzador a les víctimes. En primer lloc, la possibilitat d'anonimat a internet, que per una banda, contribueix a una desinhibició més gran de les persones agressores que se senten més segures a l'hora d'emetre els seus continguts d'odi, i d'altra banda, fan molt més difícil la intervenció legal i la identificació d'aquestes.

En segon lloc, la viralitat, els algorismes que governen l'espai digital prioritzen els continguts més violents, perquè estan dissenyats per maximitzar la interacció (clics, comentaris, comparticions). Els algorismes promouen contingut que genera més interaccions, i els discursos d'odi provoquen indignació, cosa que porta a més comentaris i comparticions. Com a conseqüència, els continguts inclosos en els discursos d'odi (ja sigui en forma de vídeo, imatge, mem, notícia o publicació en xarxes socials) es difonen ràpidament i de manera massiva entre els usuaris/es, aconseguint una gran audiència en poc temps.

En tercer lloc, la permanència en el context virtual i el temps. Els discursos d'odi romanen a internet o a les xarxes socials, i resulta molt complicat l'eliminació d'aquests continguts que no deixen de fer mal a les víctimes.

I en quart lloc, destaca el paper que tenen les cambres de ressò (o *echo chambers*) en els discursos d'odi sobretot en el context digital. Les cambres de ressò provoquen que les persones només estiguin exposades a informació que en reforça les creences i les opinions preexistents. En aquestes cambres, els individus interactuen principalment amb altres que comparteixen els seus punts de vista, i la informació que reben és seleccionada de manera que confirma les seves creences, cosa que evita la confrontació amb idees oposades o diverses. Aquestes cambres de ressò multipliquen la normalització de la violència i la discriminació contra els col·lectius diana, així com la polarització social.

En resum, els discursos d'odi generen una victimització major, ja que es transmeten per a què tothom els vegi. La sensació d'indefensió és molt potent. La seva escalada, persistència i reiteració generen un dany permanent que s'actualitza amb cada nou acte de difusió. Tot i no existir violència física, el trauma en les víctimes pot ser extrem i romandre inclús després de finalitzada la propagació del contingut violent o vexatori.

Igualment cal destacar les conseqüències individuals i col·lectives que aquests discursos d'odi tenen en les víctimes i en els grups socials a què pertanyen. Entre les conseqüències individuals es destaquen els danys en salut mental i física de les víctimes (ansietat, depressió, autoestima baixa, estat d'hipervigilància i fins i tot idees suïcides). Els discursos d'odi també contribueixen a un aïllament social, ja que moltes vegades l'única manera de defensar-se o posar fi a aquests continguts violents és apagar-se digitalment, amb les conseqüències personals, professionals, econòmiques i socials que això comporta avui dia, on la nostra identitat i vida digital té tanta importància o més que la nostra dimensió analògica.

D'altra banda, cal tenir en compte les conseqüències col·lectives d'aquests discursos d'odi. Els col·lectius a què les víctimes pertanyen reben un clar missatge de disciplina i control col·lectiu. Tot aquell individu que s'atreveixi a un comportament digital o analògic que contravingui les normes socials que els discriminen, sap que es pot convertir en una nova víctima d'aquests atacs. A més, aquests discursos d'odi contribueixen a la normalització de la violència i la discriminació contra els col·lectius diana, reforcen divisions entre grups socials i alimenten la desconfiança i el conflicte social. Així mateix, provoquen un debilitament de la democràcia, arribant a silenciar veus dissidents, dissuadint la participació política de certs grups i erosionant la confiança en les institucions. Finalment, els discursos d'odi contribueixen a produir un efecte contagi i a l'expansió d'ideologies extremistes a les nostres societats.

Un impacte important dels discursos d'odi és la seva relació amb els delictes d'odi en general. Els discursos d'odi poden ser el brou de cultiu que porta als delictes d'odi, i encara que no sempre passa, la difusió constant de continguts d'odi pot legitimar actituds violentes i encoratjar accions agressives contra certs grups socials.

Això passa perquè els discursos d'odi creen un clima d'hostilitat on sembla que l'agressió contra certs col·lectius és acceptable. L'exposició contínua a discursos d'odi en línia pot fer que algunes persones adoptin postures extremistes i, en casos extrems, passin a l'acció amb delictes com agressions físiques, amenaces o atacs terroristes. Internet facilita la difusió de discursos d'odi i la creació de comunitats que reforcen aquestes

idees, cosa que pot motivar individus a cometre delictes contra minories o grups vulnerables. Hi ha evidència de casos d'atacs massius (com tirotejos a sinagogues, mesquites o comunitats LGBTI) han estat vinculats a persones que abans consumien i compartien discursos d'odi a les xarxes⁷.

El discurs d'odi pot conduir no només a conflictes, sinó també a crims d'odi. L'evidència apunta a "piràmides de l'odi" o una "escala del dany" que parteix d'actes de prejudici (per exemple, assetjament, ridícul, deshumanització) i discriminació (per exemple, econòmica, política), avançant cap a la violència motivada per prejudicis, com ara assassinat, violació, agressió, terrorisme, extremisme violent, fins i tot genocidi. Les investigacions també mostren que el discurs d'odi a les xarxes socials condueix a més delictes contra les minories al món físic. El discurs d'odi en línia ha provocat un augment de la violència contra les persones refugiades i immigrants, les minories ètniques i religioses i les persones LGBTI.

També és preocupant l'impacte que tenen els discursos d'odi en la socialització dels i les joves a la nostra societat. La joventut s'informa i es relaciona massivament a internet i a través de les xarxes socials, com qualsevol nadiu/a digital. El consum acrític de continguts d'odi té conseqüències molt negatives en l'educació i els valors, normalitzant la discriminació i la violència contra determinats grups socials. Un exemple és l'impacte que els discursos d'odi antigènere han tingut en la socialització de gènere dels homes joves. Segons una enquesta del CIS del 2023, el 44,1% dels homes se senten discriminats per les polítiques de promoció de la igualtat. Aquesta percepció és més pronunciada entre els joves de 16 a 24 anys, on més del 51% comparteix aquesta sensació. Segons el "Baròmetre Joventut i Gènere 2023", el percentatge de dones joves que es consideren feministes ha disminuït del 67,1% el 2021 al 57,4% el 2023. Entre els homes joves, aquesta identificació també ha baixat, passant del 37% el 2019 al 26% el 2023, cosa que indica que només un de cada quatre nois joves es considera feminista.

⁷ Alguns exemples són el tiroteig a la sinagoga de Pittsburgh (2018) on un home armat va matar a 11 persones a la sinagoga *Tree of Life*. Abans de l'atac, havia publicat missatges antisemites a la xarxa social Gab, on culpava a la població jueva de la "immigració massiva"; l'atac a dues mesquites a Christchurch, Nova Zelanda (2019) on un supremacista blanc va assassinar a 51 persones i va retransmetre l'atac en directa. Havia publicat un manifest a 8chan ple de teories conspiratives sobre la "substitució de la raça blanca"; el tiroteig en un club LGBTI a Colorado Springs (2022) on un atacant va matar a 5 persones en el club nocturn Club Q. Abans de l'atac, s'havia identificat amb discursos anti-LGBTI i teories de conspiració en fòrums d'extrema dreta; el tiroteig a Buffalo, Nova York (2022) en què un jove supremacista blanc va matar a 10 persones negres en un supermercat. Havia estat radicalitzat a 4chan, on consumia contingut racista i teories sobre la "gran substitució".

5. Marc legal i normatiu

A Europa el punt de partida és el Conveni Europeu de Drets Humans (CEDH) que, a banda dels controls a la llibertat d'expressió de l'article 10, també estableix l'anomenat efecte guillotina de l'article 17 contra l'abús del dret a la llibertat d'expressió per precisament socavar o enderrocar la democràcia.

Sota aquest marc legal europeu és important analitzar la jurisprudència del Tribunal Europeu de Justícia (TEDH), que resol els casos sobre discursos d'odi fent una ponderació, atenent un principi de proporcionalitat, entre la llibertat d'expressió i altres béns o valors equiparables.

La jurisprudència del TEDH s'ocupa dels discursos d'odi des del 1999 i, des del 2003 el defineix com a límit a la llibertat d'expressió, sempre que constitueixin formes d'expressió que propaguin, incitin, promoguin o justifiquin l'odi basat en la intolerància.

Per resoldre la col·lisió de drets entre la llibertat d'expressió i altres drets protegits a la Convenció Europea dels Drets Humans, la jurisprudència del TEDH ha establert tres grans categories de discursos d'odi:

- Els explícitament racistes o negacionistes, on no es pot aplicar la protecció de la llibertat d'expressió. Per exemple, en el cas *Norwood c. Regne Unit*⁸.
- Els discursos menys explícits, però que s'haurien d'analitzar en detall sobre el contingut, la forma, el tipus d'autor i la intenció, l'impacte sobre el context i la proporcionalitat de la sanció. Per exemple, els casos *Cas Erbanak c. Turquia*⁹ on trobem un missatge implícit però no contrari a la llibertat d'expressió. O el cas *Féret c. Bèlgica*¹⁰ on hi ha un missatge implícit però contrari a la llibertat d'expressió.
- Sentències que lidien amb les lleis destinades a reprimir les blasfèmies i els insults religiosos (encara que actualment hi ha una tendència en el marc del Consell d'Europa d'abolir progressivament els delictes de blasfèmia).

En el cas de les possibles limitacions de la llibertat d'expressió a Internet i les xarxes socials, el TEDH ha tingut en compte la seva especificitat, per exemple, a l'hora de

⁸ Núm. [23131/03](#) del 16 de novembre de 2004.

⁹ Núm. 59405/00, de 6 de juliol de 2006.

¹⁰ Núm. [15615/07](#), de 16 de juliol de 2009.

valorar el dany causat, tenint en compte el potencial efecte multiplicador de les xarxes socials (per exemple *Cicad c. Suïssa*¹¹). Tot i que també hi ha espais relativament privats a Internet on el dany causat pot ser menor (per exemple, *Wrona c. Polònia*¹²).

El TEDH en nombroses sentències s'ha referit al concepte de “grup vulnerable” com “una minoria o grup desprotegit que pateix un historial d'opressió o desigualtat” (cas *Savva Terentyev c. Rússia*¹³, entre d'altres); i ha reconegut aquesta condició a la minoria gitana, a les que patien una malaltia mental, a les demandants d'asil, etc.

Aquesta jurisprudència europea ha establert que, sota el paraigua del discurs de l'odi, s'hi inclouen dues realitats diferents: d'una banda, el llenguatge capaç de provocar una violència física i immediata contra un col·lectiu; per altra banda, el llenguatge que pot produir a llarg termini una hostilitat contra aquest grup.

Quan el TEDH avalua si hi ha necessitat de restringir el discurs de l'odi, ofereix als Estats un cert marge d'apreciació. Aquest marge és menor en assumptes polítics (per exemple en *Erbakan c. Turquia*¹⁴). En canvi, el marge d'apreciació és màxim en assumptes religiosos, ja que el Tribunal europeu considera que no hi ha un concepte comú de religió que permeti una protecció uniforme a tots els Estats del Consell d'Europa (*Wingrove c. Regne Unit*¹⁵).

La jurisprudència del Tribunal Constitucional espanyol sobre el discurs d'odi estableix un equilibri entre la llibertat d'expressió i la protecció de drets fonamentals, com ara la dignitat i la no-discriminació. A les seves sentències, el Tribunal ha determinat que:

- La llibertat d'expressió no és absoluta i no es protegeixen missatges que incitin a la violència, la discriminació o l'odi contra determinats col·lectius.
- Es distingeix entre crítica i discurs d'odi: Es permet la crítica política o social, però se sancionen expressions que fomentin la violència o el menyspreu envers persones o grups vulnerables.
- El context és clau i s'hi analitzen factors com el to, l'audiència i el possible impacte del missatge.

¹¹ Núm. [17676/09](#), de 7 juny de 2016.

¹² Núm. [29345/09](#), de 16 març de 2015.

¹³ Núm. [10692/09](#) de 28 d'agost de 2018.

¹⁴ Núm. 59405/00, de 6 de juliol de 2006.

¹⁵ Núm. [17419/90](#), de 25 novembre de 1996.

- La jurisprudència s'ha establert a través de casos rellevants on s'han revisat condemnes per missatges a les xarxes socials, establint criteris sobre quan les expressions es poden considerar delictes d'odi o estan emparades per la llibertat d'expressió.

El Tribunal Constitucional aplica el principi de proporcionalitat per evitar restriccions excessives, encara que protegeix especialment col·lectius vulnerables davant de discursos que promoguin l'odi o la violència.

5.1. Delictes de discurs d'odi

Els discursos d'odi són en algunes ocasions i en determinats ordenaments jurídics també delictes, però delictes de paraules, és a dir, la mera declaració d'un discurs d'odi que s'entén *per se* delictiu, sense necessitat que es doni un comportament posterior.

Seguint les tradicions legals sobre el tractament a la llibertat d'expressió, també aquí podem distingir dos grans models quant a la tipificació dels discursos d'odi:

- El model d'Amèrica del Nord, en què preval la llibertat d'expressió per sobre de tot, i que difícilment admet la sanció penal davant dels discursos d'odi, i quan ho fa, necessita complir una sèrie de requisits molt estrictes per poder justificar que hi ha una relació entre la mera emissió de paraules o idees odioses, i la materialització d'algun tipus de dany.
- El model europeu, fortament influït per l'experiència de l'Alemanya nazi, i l'holocaust, en què s'advoca per una tipificació penal dels discursos d'odi especialment adreçats a minories ètniques o religioses, així com negacions de l'holocaust o genocidis, que en el passat es va demostrar que van constituir un caldo de cultiu i aniquilament de milions de persones.

A Espanya, en general, la tipificació dels delictes d'odi, i dels discursos d'odi en particular, sempre han comptat amb certs recels per part de la doctrina penal espanyola. Critiquen que s'arribi a castigar la provocació d'una emoció humana, l'odi, cosa que lògicament en qualsevol cas no és constitutiva de delictes. Per a una bona part de la doctrina penal espanyola el nostre model és més proper a la tradició nord-americana que a la democràcia militant, i per tant, el discurs d'odi ha de constituir una amenaça real, ha de revestir prou poder per afectar la llibertat individual o col·lectiva d'una persona

o grup de persones. Si no es dóna aquest requisit, consideren que un jutge/ssa estaria limitant la llibertat d'expressió sense seguretat sobre si el discurs d'odi provocarà a mig o llarg termini aquest perill, o si realment hi ha una relació de causalitat entre el discurs d'una persona i la comissió d'un il·lícit posterior per una altra.

La doctrina contrària a la tipificació dels discursos d'odi considera que l'Estat en tot cas no hauria d'interferir de cap manera en l'exercici de la llibertat d'expressió i hauria de limitar-ne l'acció a fomentar discursos de defensa, o contra discursos de l'odi, per part dels grups de població que se sentissin atacats per aquests discursos d'odi. Tot i que un problema d'aquests contradiscursos és pressuposar que tothom té igualtat d'accés a les xarxes socials i a Internet.

L'última reforma del Codi Penal espanyol, mitjançant la Llei Orgànica 1/2015, del 30 d'abril va afectar els anomenats delictes d'odi i la criminalització del discurs d'odi. Aquesta modificació del Codi Penal va transformar i ampliar l'art. 510 del CP, creant una enorme controvèrsia del que podia suposar com a límit a altres drets fonamentals com la llibertat d'expressió, la llibertat ideològica, religiosa o artística. Les modificacions del 2015 han contribuït a una major expansió d'àmbits típics i un nombre més gran de col·lectius a protegir.

L'article 510 CP arrossega una història d'inaplicació del tipus pels tribunals almenys fins a la reforma d'aquest per la LO 1/2015. La STS 72/2018, de 9 de febrer que confirma el càstig per delictes d'incitació a l'odi de l'article 510 en un cas de tuïts masclistes, el Tribunal Suprem va apreciar un delictes d'incitació pública greu (art. 510.1.a) CP) amb aplicació del subtipus agreujat de l'art. 510.3 CP per la seva gran difusió a Internet. En resum, se li va imposar a l'autor una pena de 2 anys i 6 mesos de presó, i una multa de nou mesos amb una quota diària de 40 €.

La STS 675/2020, Penal, d'11 de desembre en el cas conegut com a “Batalló de Càstig”. Es tracta d'un concert de grups de música (OI, Batalló de Càstig i Més Que Paraules) amb continguts incitadors i un ampli desplegament de propaganda d'agitació neonazi, feixista i skinhead.

La Circular 7/2019, del 14 de maig, de la Fiscalia General de l'Estat, sobre pautes per interpretar els delictes d'odi tipificats a l'article 510 del Codi Penal indica que perquè una expressió o manifestació discriminatòria sigui considerada delictes, s'ha de prestar atenció al context particular de cada cas; a la posició o l'estatus social de l'autor; a la intenció de l'autor; al contingut i forma del discurs, analitzant els arguments utilitzats i el

grau en què el discurs és directe i provocador; a l'extensió del discurs, valorant l'abast, la naturalesa pública, així com la magnitud i la mida de l'audiència; i a la probabilitat que el discurs aconseguixi incitar una acció real que pugui causar danys contra el col·lectiu objectiu.

La jurisprudència espanyola en aquest sentit ha consolidat una interpretació àmplia dels discursos d'odi, sense clarificar encara si la tutela és purament individual (la dignitat humana) o més col·lectiva (protecció de grups).

L'aplicació d'aquest delictes de discurs d'odi, seguint les directrius de la Circular, sembla abandonar el concepte de grups vulnerables. També és cert que el concepte mateix de grup vulnerable és discutible. Per exemple, podem agafar com a definició els grups de població particularment desfavorida i vulnerable que necessita una protecció especial, i això depèn de factors històrics, socials i institucionals, implicant en tot cas una situació d'inferioritat, exclusió o estigmatització. En aquest sentit, convé fer referència a la importància de les transformacions socials, polítiques, econòmiques i jurídiques en el reconeixement de les causes de la vulnerabilitat, les quals, permeten que la noció de vulnerabilitat no sigui determinista, sinó que pugui variar.

5.2. Protecció del dret a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge

Els discursos d'odi suposen la majoria dels casos una violació del dret a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge contingut a l'article 18 de la CE. Una normativa a l'àmbit civil que protegeix aquest dret fonamental és la Llei Orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge. La finalitat principal d'aquesta llei és reparar els danys que pot patir un individu després de les violacions d'aquest dret fonamental, i aquesta reparació es tradueix essencialment en una indemnització econòmica.

Com que és una normativa de l'àmbit civil, la jurisdicció competent és la jurisdicció civil i això suposa una característica diferent de la jurisdicció penal, que té un impacte en les possibles demandes de les víctimes. La jurisdicció civil és competent per resoldre conflictes entre individus i, per tant, no hi ha cap interès públic. Això significa que si s'interposa una demanda i el Jutjat la desestima finalment, serà la persona demandant qui s'hagi de fer càrrec de les costes judicials, incloent-hi els honoraris de la representació lletrada i processal de la part contrària. Aquest possible final de la

demanda fa que poques víctimes optin per aquesta via davant dels atacs patits en el dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar o a la seva pròpia imatge.

A més d'aquesta particularitat de la jurisdicció civil, també cal tenir en compte que els tribunals a l'hora de protegir els drets fonamentals esmentats han de tenir en consideració els usos i els costums socials, així com la conducta prèvia del titular dels drets afectats, tal com estableix l'article 2.1.: *“La protecció civil de l'honor, de la intimitat i de la pròpia imatge quedarà delimitada per les lleis i pels usos socials atenent a l'àmbit que, pels seus propis actes, mantingui cada persona reservada per a si mateixa o la seva família”*.

Això fa que, si la víctima ha tingut una participació activa a xarxes socials, per exemple, publicant imatges personals o compartint informació personal en obert, serà més difícil que el jutge/ssa consideri com a intromissions en aquest dret fonamental.

No es publiquen dades sobre quantes persones han exercit aquesta protecció en la jurisdicció civil, i tampoc quantes ho han fet per defensar-se davant de possibles discursos d'odi.

5.3. Dret a l'oblit

A causa de la permanència i la viralitat dels discursos d'odi, les víctimes difícilment poden eliminar aquests continguts o evitar que els motors de cerca d'Internet segueixin associant els seus noms a aquests continguts. Un recurs legal que les víctimes podrien fer servir per evitar els danys que aquesta permanència ocasiona és el dret a l'oblit. Aquest recurs s'emmarca sota la legislació de protecció de dades, el Reglament General de Protecció de Dades (l'RGPD).

El dret a l'oblit consisteix en el dret a eliminar la informació personal emmagatzemada a l'entorn digital i també la possibilitat d'eliminar els vincles d'una persona amb dades revictimitzadores existents a Internet.

No es publiquen dades sobre quantes persones han exercit el dret a l'oblit, i tampoc quantes ho han fet per defensar-se davant de possibles discursos d'odi.

5.4. Dret antidiscriminatori

Les actuacions del dret haurien de buscar maneres menys punitivistes i més garantistes dels drets fonamentals en risc. No es tracta de desplegar formes de censura en el context virtual, però sí de reparació i protecció de les víctimes d'aquests atacs.

El desenvolupament del dret antidiscriminatori ens permet utilitzar els nous instruments de tutela administrativa inclosos a la Llei 15/2022, de 12 de juliol, integral per a la igualtat de tracte i no discriminació, quan per exemple defineix l'assetjament discriminatori a l'article 6.4 i a la Llei 19/2020, del 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació, quan per exemple defineix conducta o discurs d'odi i discriminació a l'article 4.

O encara ampliar l'aplicació de l'assetjament sexual i assetjament per raó de sexe establert a la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes i a la i a la Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes, quan es produeixen en el context digital.

També tenir en compte la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, sobretot la clàusula general antidiscriminària on s'estableix que *“Les administracions públiques de Catalunya i el Síndic de Greuges han de vetllar pel dret a la no-discriminació amb independència de l'orientació sexual, la identitat de gènere o l'expressió de gènere de la persona o del grup familiar a què pertany”* i que *“el dret a la no-discriminació ha d'ésser un principi informador de l'ordenament jurídic català, de l'actuació administrativa i de la pràctica judicial. Aquest dret vincula tant els poders públics com els particulars”*.

No es publiquen dades sobre quantes persones han rebut tutela administrativa sota el marc d'aquesta llei, i tampoc quantes ho han fet per defensar-se davant de possibles discursos d'odi.

5.5. Sistemes d'auto-regulació de les xarxes socials

És difícil legislar sobre el que passa a internet i les xarxes socials. El ciberespai constitueix una dimensió de la vida de les persones que s'escapa de la jurisdicció i a l'àmbit territorial limitat dels Estats.

Fins fa relativament poc, els únics instruments que existien eren els sistemes d'autoregulació de les xarxes socials, que eren codis de conducta a què les empreses

proprietàries d'aquestes xarxes socials s'adherien voluntàriament (com ara el Codi de conducta sobre desinformació del 2018 de la Unió Europea, ampliat el 2022).

Però una dificultat d'aquests mecanismes d'auto-regulació és que moltes vegades les plataformes intermediàries d'Internet han encunyat les seves pròpies definicions de “discurs d'odi”, que no estan adaptades ni a les dels organismes internacionals ni a les legislacions nacionals. Aquestes definicions són les que acaben tenint major transcendència, ja que són les que s'utilitzen per decidir quins continguts s'eliminen de la xarxa. A més a més, els sistemes d'auto-regulació han estat criticats per ser poc transparents, per exemple, no sempre estan clares les normes de moderació de continguts, ni quines eren les persones moderadores que finalment adoptaven les decisions de supressió dels continguts constitutius de discurs d'odi.

Un primer instrument normatiu ha estat la Llei de Serveis Digitals (DSA) que va entrar completament en vigor el febrer del 2024 per tal de crear un espai digital més segur en què es protegeixin els drets fonamentals dels usuaris/es a més d'establir unes condicions de competència equitatives per a les empreses.

La DSA constitueix, per primera vegada, un conjunt de normes i obligacions aplicables als proveïdors de serveis digitals amb l'objectiu d'establir un marc sòlid de transparència, protegir els drets fonamentals dels usuaris/es i impulsar la competitivitat al mercat únic europeu a través de sistemes de denúncia de continguts il·legals i de la supervisió de les plataformes per part de les autoritats.

La moderació i retirada per part de les plataformes de xarxes socials dels continguts de discurs d'odi il·legal publicats als seus servidors no respondria únicament a un compromís, com passa en el marc del Codi de Conducta, sinó a unes normes de compliment obligat, acompanyades d'un règim de sancions aplicable en cas d'haver infringit les normes establertes.

A causa de la naturalesa transfronterera dels serveis digitals, la DSA contempla la creació del coordinador/a de serveis digitals, una figura que a cada Estat membre ha d'actuar com a únic punt de contacte i comptar amb funcions específiques per supervisar l'aplicació i executar el Reglament. A Espanya, l'organisme que exerceix les funcions de coordinador nacional és la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència (CNMC).

6. Estratègies legals i de polítiques públiques per prevenir i combatre els discursos d'odi

Els i les penalistes espanyols generalment són reticents a la tipificació del discurs d'odi, ja que troben molts riscos a la criminalització d'un delictes de paraules. També han estat majoritàriament crítics amb l'ampliació dels eixos de discriminació inclosos a la reforma del 2015, que dilueix la protecció dels col·lectius diana. Per exemple, es critica la barreja de col·lectius diana tradicionals amb dones i col·lectiu LGTBI per exemple (encara que aquests dos darrers col·lectius són les víctimes majoritàries dels discursos d'odi atenent les poques estadístiques que es tenen).

En general, la resposta penal sembla desproporcionada per a l'atac que suposa un comportament en què no sempre es té la seguretat d'una relació de causalitat entre el discurs i la violència contra l'individu o el grup social.

A aquestes reticències d'inici se sumen la disparitat entre el volum de casos de discursos d'odi que mostren les enquestes de victimització, el nombre més baix de casos coneguts pels cossos policials, i el baix percentatge de casos que arriben als tribunals. Això també té a veure amb el desconeixement, moltes vegades, dels operadors jurídics, i les dificultats probatòries d'aquest tipus penal.

La resposta legal davant els discursos d'odi a la jurisdicció civil té les seves limitacions. Primer perquè el discurs d'odi s'ha de considerar una violació del dret a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge. A més, ha de ser per part d'algú identificable i contra un individu (tot i que moltes vegades els discursos d'odi, sobretot a l'entorn virtual són anònims, i les víctimes poden ser un grup de persones). A més, pot ser una opció legal costosa, si finalment la demanda de la víctima no prospera i és responsable de les despeses judicials.

Les possibles respostes des del dret antidiscriminatori, com les possibilitats administratives que ofereix la Llei 15/2022, de 12 de juliol, integral per a la igualtat de tracte i la no discriminació i la Llei 19/2020, del 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació, o en el cas del discurs d'odi antigènere la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes i la Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes, no són tan coneguts per part dels poders públics, ni per la ciutadania en general. A més, hi ha algunes reticències des del sector legal sobre que no es pot encomanar a l'administració que decideixi possibles limitacions de

drets fonamentals (com en aquest cas la llibertat d'expressió), funció que correspon als jutjats i tribunals (art. 117.3 CE).

La legislació europea, com les eines previstes a la Llei de serveis digitals, estableixen una sèrie d'obligacions per a les empreses propietàries de les plataformes socials on els discursos d'odi tenen lloc. Però primer són les autoritats administratives nacionals les que han de garantir el compliment d'aquestes obligacions, i segon, encara que les empreses siguin sancionades, resulta especialment difícil atès la transnacionalitat del context digital, on els discursos d'odi poden tenir com a víctimes ciutadania europea, però l'empresa té seu en altres països fora de la Unió Europea.

L'únic instrument internacional sobre el discurs de l'odi que contempla específicament les expressions d'odi a internet és el Protocol Addicional al Conveni sobre la Ciberdelinqüència relatiu a la penalització d'actes d'indole racista i xenòfoba comesos per mitjà de sistemes informàtics, de 28 de gener de 2003, en vigor des de l'1 d'abril de 2015), l'objectiu del qual és harmonitzar la legislació penal substantiva referent a la lluita contra la propaganda racista i xenòfoba, completant així les provisions del Conveni.

La intencionalitat és un requisit subjectiu definitori del discurs de l'odi, fins i tot més determinant, per a alguns autors, que les característiques de l'individu o grup destinatari del missatge. L'autor ha de voler difondre aquest material i tenir coneixement efectiu del contingut del material, compartint així el propòsit que l'efecte de la seva difusió sigui propagnar, promoure o incitar a l'odi, la discriminació o la violència.

Mes enllà de les obligacions sobre discurs d'odi dintre dels instruments legals internacionals mencionats, i el marc legal aplicable en el marc de la Unió Europea (la jurisprudència del TEDH sobre la llibertat d'expressió o les actuacions de la Llei de Serveis Digitals) el tractament dels discursos d'odi és molt variat en els països del nostre voltant. Es comú una combinació de tipificació penal (no sempre inclouen els mateixos eixos de discriminació), amb actuacions d'indole administrativa que supervisa i monitoritza les denúncies no penals de les víctimes i col·labora amb les principals plataformes en eines de moderació i eliminació, si s'escau, de continguts potencialment constitutius de discurs d'odi.

Destaca l'abordatge legal que es fa dels discursos d'odi online a Anglaterra i Gales, mitjançant la Llei de Seguretat *Online* (Online Safety Act)¹⁶. És un nou conjunt de lleis que protegeix nens/es i adults en línia. Implica una sèrie de nous deures a les empreses

¹⁶ Online Safety Act 2023 (traducció de les autores).

de xarxes socials i als serveis de cerca, fent-los més responsables de la seguretat dels seus usuaris/es a les seves plataformes. La Llei donarà als proveïdors nous deures per implementar sistemes i processos per reduir els riscos que els seus serveis s'utilitzin per a activitats il·legals i per eliminar contingut il·legal quan aparegui.

La Llei també protegirà els/les usuaris/es adults/es, assegurant que les plataformes principals hauran de ser més transparents sobre quins tipus de continguts potencialment nocius permeten i oferir a la gent més control sobre els tipus de contingut que volen veure.

Ofcom és el regulador independent de la seguretat en línia. Establirà els passos que els proveïdors poden seguir per complir amb les seves obligacions de seguretat en els codis de pràctica. Té una àmplia gamma de poders per avaluar i exigir el compliment del marc per part dels proveïdors.

Els deures de la Llei s'apliquen als serveis i serveis de cerca que permeten als usuaris/es publicar contingut en línia o interactuar entre ells. Això inclou una sèrie de llocs web, aplicacions i altres serveis, inclosos serveis de xarxes socials, llocs d'emmagatzematge i compartició de fitxers al núvol de consumidors, plataformes per compartir vídeos, fòrums en línia, serveis de cites i serveis de missatgeria instantània en línia. La Llei s'aplica als serveis fins i tot si les empreses que els ofereixen es troben fora del Regne Unit si tenen enllaços amb el Regne Unit.

El tipus de continguts que tracta la Llei són els continguts il·legals i els continguts perjudicials per als nens/es. La Llei obliga a les empreses de xarxes socials a fer complir els seus límits d'edat de manera coherent i protegir els seus fills/es usuaris/es. També aquesta llei permet als adults tenir més control sobre el contingut que veuen (incloses mesures per revelar l'anonimat si cal). Igualment, aquesta llei abordarà el contingut de suïcidi i autolesió. És en resum, una llei que aborda d'una manera integral totes les possibles activitats perjudicials pels drets humans en el context virtual, inclosos els discursos d'odi, amb una forta intervenció de l'administració pública mitjançant la intervenció d'un òrgan independent que assegura la col·laboració i les responsabilitats de les empreses darrera de les xarxes socials i dels proveïdors d'internet.

Les recomanacions fetes des del Consell d'Europa¹⁷ sobre l'abordatge dels discursos d'odi, especialment en línia, estan més enfocades en la reparació i la sensibilitat a les

¹⁷ Alexander Brown (2020).

víctimes¹⁸. La reparació és la idea que una part bàsica de la funció de les eines de govern per al discurs d'odi en línia és proporcionar un mitjà o mecanisme perquè les persones o grups que es veuen afectats negativament pel discurs de l'odi en línia denunciïn contingut, apel·lin decisions, manifestin queixes, presentin queixes, busquin recursos administratius, civils o penals o, d'alguna altra manera, resolguin o rectifiquin. Al seu torn, la sensibilitat a les víctimes consisteix en què el disseny i la implementació d'eines de governança per al discurs d'odi en línia siguin sensibles a les necessitats i experiències de les víctimes.

7. Bibliografia

Alcacer Guirao, Rafael (2020). *La libertad del odio: Discurso intolerante y protección penal de minorías*. Marcial Pons, Ediciones Jurídicas y Sociales.

Bayer, Judit & Bard, Petra (2020). *Hate speech and hate crime in the European Union and the evaluation of online content regulation approach*. European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf)

Brown, Alexander (2020). *Models of Governance of Online Hate Speech On the emergence of collaborative governance and the challenges of giving redress to targets of online hate speech within a human rights framework in Europe*. Council of Europe.

European Commission (2021). Communications from the Commission to the European Parliament and the Council "A more inclusive and protective Europe: extending the list of EU crimes to hate speech and hate crime"

FemBloc (2022). *Marc conceptual per a un abordatge de les Violències masclistes digitals*. <https://fembloc.cat/archivos/recursos/5/legal-conceptual-and-methodological-frameworkdefce.pdf>

Fiss, Owen (1996). *Liberalism divided. Freedom of speech and the many uses of state power*, Routledge.

Gimenez-Salinas, Andrea y Landa Gorostiza, Jon-Mirena (dirs.) (2023), *Análisis de casos y sentencias en materia de racismo, xenofobia, LGTBIfobia y otras formas de intolerancia 2018-2022*. Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia, Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones, https://www.inclusion.gob.es/oberaxe/es/publicaciones/documentos/documento_0159.htm

Igareda González, Noelia (2022). El discurso de odio anti-género en las redes sociales como violencia contra las mujeres y como discurso de odio. *Revista Derechos y Libertades*, (47), 97-122. <https://doi.org/10.20318/dyl.2022.6875>

Landa Gorostiza, Jon-Mirena (2018). *Los delitos de odio*. Tirant Lo Blanch.

¹⁸ En l'àmbit català, existeix l'Oficina d'Igualtat de Tracte i No-Discriminació, servei per garantir el dret a la igualtat de tracte i no-discriminació a Catalunya, a través del disseny, elaboració, execució i avaluació de polítiques públiques. L'Oficina disposa de l'Àrea de Denúncies i Atenció a les Víctimes que proporciona suport i assessorament a les persones que han patit algun tipus de discriminació.

Mackinnon, Catherine (1993). *Not only words*. Harvard University Press.

Massaro, Toni M. (1991). *Equality and Freedom of Expression: The Hate Speech Dilemma*. William & Mary Law Review, 32(2), 211-265. <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol32/iss2/3>.

Ministerio del Interior (2023). *Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España 2023*. [informe]. Ministerio del Interior, Gobierno de España. https://www.interior.gob.es/opencms/export/sites/default/galleries/galeria-de-prensa/documentos-y-multimedia/balances-e-informes/2023/Informe_evolucion_delitos_odio_Espana_2023.pdf

Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia (OBERAXE) (2024). *Informe anual. Monitorización del discurso de odio en redes sociales 2023*. [informe]. https://ciudadaniaexterior.inclusion.gob.es/documents/20121/1419878/Informe+anual+monitorizaci%C3%B3n+2023_v01.07.24.pdf/2a317d3b-dd6d-1934-852e-6609af8f0b43?t=1720096884522

Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones.

Popper, Karl R. (1982). *La Sociedad abierta y sus enemigos*. Paidós.

Presno Linera, Miguel Angel y Teruel Lozano, German M (2017). *La libertad de expresión en América y Europa*. Jurua.

Presno Linera, Miguel Angel (2022). La libertad de expresión del disidente y su articulación jurisprudencial en Estados Unidos y en Europa. *Teoría y derecho: revista de pensamiento jurídico*, (32), 16-43. <https://doi.org/10.36151/TD.2022.036>.

Normativa

Codi de bones pràctiques en matèria de Desinformació de 2018 de la Unió Europea. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/es/library/2018-code-practice-disinformation>

Recomanació General nº 15 relativa a la lluita contra el discurs d'odi i el seu Memoràndum explicatiu, (8 de desembre de 2015), Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI) del Consell d'Europa. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-n-15-on-combating-hate-speech-adopt/16808b7904>

Decisió Marc 2008/913/JAI relativa a la lluita contra determinades formes i manifestacions del racisme i la xenofòbia mitjançant el Dret penal. http://data.europa.eu/eli/dec_framw/2008/913/oj

Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgèneres i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia. <https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/l/2014/10/10/11>

Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes. <https://www.boe.es/eli/es/lo/2007/03/22/3/con>

Llei Orgànica 1/2015, de 30 de març, per la qual es modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal. <https://www.boe.es/eli/es/lo/2015/03/30/1/con>

Llei 19/2020, del 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació. <https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/l/2020/12/30/19>

Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes. <https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/l/2015/07/21/17>

Llei 15/2022, de 12 de juliol, integral per a la igualtat de tracte i la no discriminació.
<https://www.boe.es/eli/es/l/2022/07/12/15/con>

Protocol Addicional al Conveni sobre la Ciberdelinqüència relatiu a la penalització d'actes d'indole racista i xenòfoba comesos per mitjà de sistemes informàtics, de 28 de gener de 2003.
<https://rm.coe.int/1680a7bbf3>

Recomanació núm. 97 (20) del Comitè de Ministres del Consell d'Europa sobre el Discurs d'Odi